

categorical and conceptual analysis, although it can not be entirely spared figurative and metaphorical component. The process of understanding the product has twice directed, counter-nature: the experience shaped conceptualized; rational conceptual schemes are sensual sense in certain configurations of images, feelings.

Key words: *aesthetic evaluation, cultural experience, value image, estimated image, image-symbol.*

УДК: 130.2(450)

Л.М.Устименко

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕТНОГРАФІЧНОГО ТУРИЗМУ

В статті розглядаються питання оптимізації взаємодії етнокультури, освіти та культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму.

Ключові слова: *культурно-просвітний потенціал, етнографічний туризм.*

Відповідно до останніх тенденцій розвитку, туризм у сучасному світі є важливою сферою реалізації особистості, її прав на відпочинок і свободу пересування незалежно від раси, статі, мови чи релігії. Він є засобом підвищення добробуту населення, надає можливість опанувати надбання людської цивілізації шляхом ознайомлення під час туристичних подорожей з культурою інших народів. Якщо кількість іноземних туристів знаходиться під контролем і вони з повагою ставляться до соціокультурних норм і цінностей місцевого населення, гостинністю якого користуються, то створюються позитивні умови для дружнього спілкування та культурного взаємозбагачення.

Власне цікавими є для нас інші країни саме з причини своєрідності своєї культури, особливо в епоху глобалізації, коли стираються відмінності не тільки в культурі, звичаях сусідніх країн, але й досить віддалених. Саме цей аспект стимулює попит на екзотику, на місцеву автентичну культуру та продукти. Тому в звичайні тури організатори туристичних подорожей стали включати етнічні елементи.

Зараз в міжнародному туризмі є вже традиція під час оглядових екскурсій знайомити туристів з місцевими танцями, співом, чи стравами, або під час, власне обіду чи вечері туристам пропонується послухати місцеву музику, або пісні, подивитись виставу, чи ритуал тощо. Для більш зацікавлених в пізнанні місцевої культури туристів пропонуються спеціалізовані тури, власне етнографічний туризм. Але все частіше на догоду туристам нівелюються місцеві традиції, наприклад, коли для туристів показують ритуал, який має проводитись за місцевими звичаями тільки раз на рік або раз в місяць, а його показують щомісяця або щотижня.

Культурно-просвітний потенціал етноресурсів розглядалось такими науковцями як І. Кулаковська, Г. Скрипник, а В. Серебій частково розглянув проблеми і перспективи етнографічного туризму. Але, на думку автора висвітлення стану та перспектив використання культурно-просвітнього потенціалу етнографічного туризму в науковій літературі недостатне.

Одним із спеціалізованих видів туризму, що має високий культурно-освітній потенціал є етнографічний туризм. Згідно останніх досліджень етнографічний туризм - це вид пізнавального туризму, основною метою якого є відвідання етнографічних об'єктів (культових споруд, пам'яток культури, історії й архітектури, національних святинь, об'єктів побуту та територій мешкання певних етносів, а також заходів духовного змісту), що є історичною спадщиною народу (етносу), який проживав на

даний території.

Етнографічний туризм, як окремий вид туризму, заслуговує на значну увагу, так як розвивається досить швидкими темпами. Однак в Україні він перебуває лише в процесі становлення. Виникнення та розвиток етнографічного туризму пов'язують із національно-культурним відродженням народу, що, в свою чергу, сприяє розвитку відповідної туристичної інфраструктури.

Етнографічний туризм як процес взаємопроникнення культур – культури населення території, що відвідується, і культури населення території, з якої прибув турист. Цей процес зустрічі культур веде до позитивних цивілізаційно-духовних результатів як для сторони, яка приймає, так і для туристів. Це означає, що даний вид туризму сприяє соціально-громадському, духовному взаємозбагаченню людей, обміну культурними досягненнями, взаємному пізнанню традицій та звичаїв, що в свою чергу, підвищує інтелектуальний і культурний рівень суспільства

Через етнографічний туризм реалізується функція збереження і трансляції національної спадщини. А даний вид туризму характеризується потужним культурним та соціально-економічним впливом на розвиток країни, прибутковістю та динамічністю. Значною мірою поступ цього напрямку туризму зумовлений новою хвилею розвитку постіндустріального суспільства та бажанням наблизитися до свого етнічного коріння. З огляду на це туризм, в основу якого покладено етнічний потенціал, є перспективним інноваційним сегментом внутрішнього туризму в Україні.

Метою даного дослідження є обґрунтувати важливість реалізації культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму. Поставлена проблема потребує виконання наступних завдань:

- проаналізувати взаємозв'язок етнографічного туризму з культурою та освітою;
- охарактеризувати діяльність міжнародних туристичних організацій щодо збереження етнічної своєрідності туристичних центрів;
- узагальнити зарубіжний досвід використання культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму;
- визначити шляхи реалізації культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму в умовах глобалізації.

Ряд культурологів стверджують, що є підстави для того, щоб обмежити спілкування мандрівників і місцевого населення, оскільки туризм негативно впливає на самобутню національну культуру, насаджуючи культуру масового туристичного ринку та стандарти життя розвинених країн з техногенною орієнтацією. Відомо, що в певних туристичних центрах і регіонах спостерігається деструктивний вплив туризму на місцеві культури ще з кінця 60-х років ХХ століття, але в останні десятиріччя проблема набула широкого резонансу, в основному через невпинне зростання кількості міжнародних подорожан.

З іншого боку, захисники туризму підкреслюють, що їх індустрія відносно безпечна, що в будівництві готелів та інших складових туристичної інфраструктури беруть участь місцеві дизайнери, художники, які враховують народні традиції та використовують місцеві будматеріали. Позитивним є і те, що туризм приносить доходи до місцевих бюджетів, створює можливості для працевлаштування місцевого населення. У деяких країнах існують обмеження для наймання на роботу іноземців, що дає можливість місцевим кадрам підвищувати свою кваліфікацію та просуватись по службі. Туризм може бути каталізатором розвитку соціокультурного середовища, і це залежить від національної політики та діяльності місцевих органів влади, адже отримані від цієї галузі кошти можна направляти на розвиток національної культури, освіти, мистецтва.

На країни, що мають здорову та багатогалузеву національну економіку, туризм

при правильній державній політиці щодо місцевої культури навряд чи може негативно впливати в соціокультурному плані. Небезпека виникає тоді, коли туризм є головним постачальником валюти до національного бюджету країни. У такому разі, особливо за відсутності розумної державної політики щодо збереження національної культури, туризм може мати суттєвий негативний вплив на місцеву культуру. І це виявляється у втраті місцевим населенням, особливо молоддю, національних традицій і цінностей, що століттями формували певні норми поведінки.

Етнографічний туризм разом з культурно-пізнавальним, екологічним, релігійним та конгрес-туризмом можна віднести за своїм змістом до тих, що мають найбільший культурно-освітній потенціал, оскільки вищезазначені види туризму використовують величезний ресурсний потенціал природної та культурної (матеріальної та духовної) спадщини людства. Тісний зв'язок етнографічного туризму з культурою та освітою очевидний і цей зв'язок необхідно використовувати для ряду соціальних завдань. Наприклад не тільки вивчення, збереження і популяризація етноресурсів, але й використання їх потенціалу для трансляції національно-культурної спадщини, національно-патріотичного виховання. Але щоб етнографічний туризм був популярним і етнографічні ресурси були цікавими для відвідувачів треба розробити вдалі форми їх презентації.

Етнографічний туризм посідає значне місце в житті суспільства. Культурне самовираження народу завжди викликало інтерес. Саме тому в основі етнографічного туризму лежить потреба в духовному освоєнні та збереженні національної спадщини.

Становленню етнографічного туризму в Україні сприяє також втілення в життя українського суспільства положень державної етнополітики України – політики створення однакових рівних можливостей для всіх громадян держави, незалежно від політичних, релігійних та інших переконань, етнічного і соціального походження, мовних або інших ознак. Головний принцип даної політики полягає в пріоритеті вільного розвитку духовної сфери. Духовні надбання національних меншин стали органічною складовою частиною і важливим чинником збагачення культури всього українського суспільства.

Формування етнокультури передбачає відродження та становлення національних традицій, певних норм поведінки, звичаїв, цінностей, обрядів, смаків, поглядів, що становлять основу форм наступності в різних видах життєдіяльності етносоціальних спільностей. Суттєвим у цьому зв'язку є диференційований підхід до традицій на основі включення прогресивних традицій тієї чи іншої етносоціальної спільності в загальнолюдський етнодуховний потенціал і недопущення впливу консервативних традицій на процес становлення духовного обличчя людини.

Сучасному туристу потрібні не тільки оздоровлення та відпочинок, але й отримання нових вражень, здебільшого позитивних, що несуть важливу інформацію, збагачують знання та розширюють світогляд. І цю потребу може частково задовольнити етнографічний туризм, що передбачає подорожі до етнографічних центрів з автентичними об'єктами культури та побуту місцевого населення. Але таких центрів не так вже й багато, тим паче, багато з них не можуть приймати велику кількість туристів з причини невисокого пропускнуго потенціалу.

Виходом в цій ситуації може бути відродження народних традицій та виробництво предметів побуту, приготування національних страв за давніми рецептами. Всі ці заходи можна організовувати в новостворених туристичних центрах постійно та час від часу проводити етнофестивалі та інші заходи насичуючи їх місцевими етноелементами, що активно робиться в розвинених країнах Європи, як то Франція, Швейцарія, Нідерланди, Іспанія, Бельгія, Німеччина, Італія та інші.

Слід відмітити, що і в Україні за останнє десятиліття є позитивні зрушення в

цьому плані, наприклад, в музеях просто неба в Переяславі та «Пирогово» в Києві проводяться святкування народних свят. Вже декілька років недалеко від Києва проводиться етнофестиваль «Трипільське коло» та організуються різні заходи в тематичному парку «Київська Русь», що в селі Копачів на Обухівщині. Подібні заходи проводяться і в інших регіонах України. Особливо слід відмітити «Сорочинський ярмарок», який традиційно проводиться на Полтавщині та має перспективи приймати гостей з інших країн. Відрадно, навіть звичайні свята міст України стали запроваджувати у святкові програми етноелементи, наприклад, населення цих міст одягається в національний одяг, готуються національні страви, в концертних програмах присутні народні пісні та танці, а також бажаючі можуть придбати національні сувеніри та предмети побуту.

Безумовно, серед всіх регіонів України попереду Західний. Саме там стали традиційними такі молоді, а вже відомі заходи як Свято молодого вина та Свято різників на Закарпатті, Свято дерунів на Рівненщині та інші. Всі ці заходи проводяться з використанням етнографічних ресурсів побутового характеру та згідно давнім традиціям, з використанням елементів духовної спадщини регіонів.

Вище згадані заходи задовольняють не тільки пізнавальні, розважальні та рекреаційні потреби туристів, але й виконують культурно-освітню та виховну функції, особливо серед молоді. Але, щоб такі заходи залишались популярними необхідно максимально зберігати етнографічні ресурси, особливо духовні, адже будівлі, культові споруди, предмети побуту можуть зберігатися значно довше ніж духовні, адже для останніх необхідні так звані носії, тобто майстри, що знають секрети ремесел, люди, що пам'ятають традиції та звичаї, співаки, що вміють співати народних пісень тощо.

Сумно, що наші писанки вже виготовляються китайцями, а українці забувають майстерність виготовляти саме український бренд – писанку. Нажаль, ця проблема існує не тільки в Україні, власне до нас вона тільки прийшла, а попереду нас в цьому були ряд європейських країн, Єгипет, США (китайці вже виготовляють навіть сувеніри індіанців, що мешкають в американських резерваціях). Причина цього все той же комерційний зиск.

Оптимальне вирішення проблеми збереження етнокультурної своєрідності туристичних центрів залежить від відповідної національної політики держав, що приймають туристів у великій кількості, а також від ефективної діяльності міжнародних організацій, таких як ООН, ЮНЕСКО, Світова Туристична організація та інші регіональні та спеціалізовані структури. Представники індустрії туризму, місцевих урядів, фондів культури, неурядових організацій та торговельних спілок цілком визнають потребу створити нормативну базу розвитку туризму, яка б насамперед підтримувала довготермінові проекти збереження культурної своєрідності туристичних центрів та довкілля.

В 1999 році на Генеральній асамблеї Всесвітньої туристичної організації, що відбулася в Сант-Яго (Чилі), було прийнято Глобальний етичний кодекс туризму, метою якого є формування відповідної етики всіх суб'єктів туристичної діяльності. Особливо необхідним є дотримання основних принципів Глобального етичного кодексу туризму в умовах глобалізації.

Глобалізація характеризується утворенням транснаціональних корпорацій, які створюють монополію в певній сфері діяльності на міжнародному ринку шляхом поширення відповідних мереж та стирання культурних відмінностей між народами, створюючи стандартні стереотипи в багатьох сферах життєдіяльності сучасної цивілізації.

Глобальний етичний кодекс туризму встановлює комплекс орієнтирів для відповідального та стійкого розвитку світового туризму. У ньому закладені ідеї

попередніх аналогічних декларацій і чинних професійних кодексів. З огляду на те, що згідно з прогнозами, обсяги міжнародного туризму в найближчі двадцять років потрояться, прийняття Глобального етичного кодексу туризму має допомогти максимально посилити вигоди від розвитку цієї галузі для населення туристичних центрів і звести до мінімуму його негативні впливи на місцеве середовище та культурну спадщину.

Розуміння та поширення загальнолюдських етичних цінностей у дусі терпимості та поваги до релігійних, філософських і моральних переконань є водночас основою та наслідком відповідального туризму. Всі, хто залучений до туризму, повинні брати до уваги соціально-культурні традиції та звичаї всіх народів, особливо національні меншості та етноси, що зникають. Туристичну діяльність необхідно здійснювати в гармонії зі специфічними особливостями регіонів, які приймають мандрівників, дотримуючись місцевих звичаїв і законів.

У контексті вищевикладеного слід згадати поняття «туристична культура». До туристичної культури ми традиційно відносимо все, що стосується реалізації соціокультурної функції туризму. Отже, туристична культура – це сукупність традицій, норм поведінки, що реалізуються в межах туристичної діяльності та ґрунтуються на загальнолюдських і національних цінностях. Найбільш актуальними завданнями туристичної культури є:

- освоєння культурної спадщини людства посередництвом туризму зі зведеним до мінімуму негативним впливом на місцеву культуру та туристичні ресурси;
- зняття протиріччя між економічними показниками розвитку туризму та його культурним спрямуванням;
- культурно-освітня робота серед працівників туристичної індустрії та самих мандрівників;
- культурний взаємовплив у туризмі має базуватись на відповідній туристичній етиці.

Туристична етика включає в себе коректну поведінку, як працівників туризму, так і самих подорожан. Вона базується на знанні та дотриманні загальнолюдських моральних норм поведінки із врахуванням національних традицій, релігійних обмежень у місцях перебування туристів. Туристична етика входить до загальної культури поведінки сучасної людини, оскільки культура поведінки об'єднує всі сфери зовнішньої та внутрішньої культури людини: етикет, правила поводження в громадських місцях, культуру побуту, естетичні смаки у виборі предметів і продуктів споживання, ставлення людини до природи (екологічна культура).

За умов дотримання визначеного кола принципів та правил, відповідальний і стійкий туризм, що не шкодить культурній самобутності, цілком може поєднуватись зі зростаючою лібералізацією умов, що регулюють торгівлю послугами і на основі яких діють підприємства туристичного сектора. Саме в цій площині можна примирити економіку з екологією, навколишнє середовище (природне та культурне) з розвитком міжнародних обмінів.

Зрозуміло, що туризм, як і будь-яке важливе соціокультурне явище, повинен забезпечувати не одну суспільну функцію. І що стосується нашої проблеми, то тут поряд з пізнавальною, виховною, рекреаційною не треба забувати і про економічну функцію туризму та ті пріоритети, що визначені державою. Одним із пріоритетних видів туризму нашої держави є сільський туризм.

По-перше, сільський туризм має проекологічну орієнтацію, не потребує значних капіталовкладень, не дає значної кількості відходів, але водночас є стимулюючим чинником для розвитку місцевої інфраструктури та культури. Туристів приваблює екологічно чистий ландшафт, цілюще повітря, затишне сільське помешкання,

оформлене в етностилі, наявність необхідних об'єктів обслуговування, доступні ціни. До речі саме в сільському туризмі можна найбільш вдало поєднати етнографічний і екологічний аспекти.

По-друге, екотуризм в поєднанні з етнотуризмом поліпшує імідж регіону, сприяє охороні природної території, є однією із форм екологічного виховання населення, розвитку місцевих ремесел та збереження традицій регіону, виховує патріотизм та гордість за свій край, сприяє гармонійному розвитку особистості.

Нажаль, не скрізь і зараз організатори туризму усвідомлюють необхідність враховувати екологічний, етнографічний аспект в створенні сучасних туристичних центрів і це стосується не тільки форми але і змісту, тобто стосується не тільки архітектури, одягу персоналу але й національної традиції, культури спілкування, кухні тощо.

Основними шляхами реалізації культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму в умовах глобалізації можуть стати маршрути з метою ознайомлення туристів з автентичними об'єктами місцевої культури та побуту, відвідання заходів, що транслюють духовну культуру, традиції, звичаї, обряди, мистецьку майстерність, формування етностилю в туристичних центрах, культосвітня робота серед всіх суб'єктів туристичної діяльності.

Етнографічний туризм у ХХІ ст., як суспільний феномен, є важелем самофінансування національної спадщини, виступає джерелом не бюджетних інвестицій у нові дослідження, у відродження, збереження пам'яток матеріального світу та явищ нематеріальної спадщини; стимулює фольклор, підтримку культурних, етнічних традицій, народних ремесел і промислів.

З вище викладеного слід зробити наступні висновки. Етнографічний туризм тісно пов'язаний з культурою та освітою, оскільки основним ресурсом для його реалізації є національно-культурна спадщина, а сам етнографічний туризм є однією із форм отримання певної освіти. Реалізація культурно-освітнього потенціалу етнографічного туризму найбільш ефективна при постійній підтримці міжнародних туристичних організацій, відповідних державних структур на законодавчому та виконавчому рівні щодо збереження етнічної своєрідності туристичних центрів.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія етнокультурознавства (понятійно-термінологічний інструментарій, концептуальні підходи). Ч.2, кн.1 / [Ю.І. Римаренко, В.Г. Чернець, Ю.С. Шемшученко, В. Авдєєв, А. Аклаєв] / Під ред. Римаренко Ю. І. – К., 2000. – 458 с.
2. Етнографія України: Навч. посібник / [С.А. Макарчук, Ю.Г. Гошко, Р.Ф. Кирчів, З.М. Бичко, М.І. Моздир, Є.М. Рожик]; за ред. С.А. Макарчука. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.
3. Кулаковська І.М. Етнокультурний потенціал як чинник підвищення екскурсійної привабливості регіону / М. Кулаковська // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – К., 2010. – №3. – С.73-76.
4. Проблеми та дослідження української етнографічної спадщини: Зб. ст. / Ред.: Г. Скрипник; Ін-т мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України, Держ. Музей нар. архіт. та побуту України. – К., 2005. – 203 с.
5. Серебій В. Розвиток етнотуризму: проблеми та перспективи / В. Серебій // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2011. – №20. – С.21.
6. Туризм і охорона культурної спадщини: український та польський досвід / [В. Вакуленко, І. Валентюк, В. Грибан, С. Коротис, Н. Кравченко]; під ред. Ю. Лебединського. – К.: К.І.С., 2003. – 176 с.

7. Устименко Л.М. Основи туризмознавства. – К., 2011.- 345 с.

8. Стаття надійшла до редакції 11.08.2012

L.M.Ustymenko

CULTURAL AND EDUCATIONAL POTENTIAL OF ETHNOGRAPHICAL TOURISM

The article present social and cultural aspects of the realization of cultural and educational potential of ethnographical tourism are revealed; the peculiarities and laws of its functioning are determined, the priority value of tourism among the other social and cultural institutions.

Key words: cultural and educational potential, ethnographical tourism.

УДК 7.08

С.М. Холодинська

КІНЕМАТОГРАФ І ТЕЛЕБАЧЕННЯ – «ПОЛІФОНІЧНІ» ВИДИ МИСТЕЦТВА (ЕСТЕТИКО-ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ)

Розкрито естетико-художні особливості кінематографу та телебачення як поліфонічних видів мистецтва. Відзначено, що «поліфонічність» кінематографа і телебачення як достатньо «молодих» видів мистецтва знаходиться в процесі становлення. Показана їх специфіка: колективність, створення зорових рухливих образів, монтаж, колір, звук, вірогідність обстановки, синтез мистецтв.

Ключові слова: синтез мистецтв, види мистецтва, поліфонічні мистецтва, кінематограф, телебачення.

Як певний культуротворчий феномен синтез знаходить найповніше втілення у процесі видоутворення в мистецтві (театр, кінематограф, телебачення) або в практиці взаємодії суміжних видів мистецтва.

Зазначимо, що теорія та історія кінематографу й телебачення досить всебічно представлена в роботах теоретиків і практиків мистецтва: С. Ейзенштейна, Л. Курбаса, В. Ждана, А. Тарковського, С. Фрейліха, С. Бондарчука, Ф. Фелліні. Значення цих досліджень підкріплюється теоретико-методологічними роботами естетиків Н. Горницької (кіно – література – театр: визначення проблеми взаємодії мистецтв), Н. Ігошкіної (кіномистецтво як вид художньої творчості), Л. Федорченко (формальні і змістовні принципи порівняння кіно і літератури), І. Довженко (монтажні контамінації сучасних екранних мистецтв : основні напрямки розвитку), Г. Погребняк (специфіка пластичної культури кіноактора) та ін.

Прообразом кіно вважають театр зображень – вистава, де грають не живі актори, а показують картинки. Один із найбільш ранніх видів театру зображень – спектакль, розповсюджений у Раджастхані (штат на північному заході Індії). Головною його приналежністю була стрічка з малюнками. Вистави починалися після заходу сонця; власник стрічки декламував сказання, а його помічник висвітлював масляною лампою картинку, що відповідає епізодові, про який у даний момент ішла мова. Згодом театри зображень з'явився й в інших країнах. “Розповіді в картинках” обов'язково супроводжувалися словесними поясненнями.

Кінематограф традиційно порівнюють з театром, що має цілком достатні підстави, адже це мистецтва “поліфонічні” та колективні. Як відзначає відомий теоретик кіно С. Фрейліх „Театр – дія. Література – опис дії. Кіно – уява дії. Зрозуміло,